

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Název šablony: V/2 Inovace a zkvalitnění výuky směřující
k rozvoji odborných kompetencí žáků středních škol

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0642
Číslo materiálu	VY_52_INOVACE_KDE3-4_44
Název školy	Janáčkova konzervatoř a Gymnázium v Ostravě, příspěvková organizace Československá 40, Ostrava
Autor	PhDr. Hana Adámková Heidrová, Ph. D.
Předmět	Dějiny kultury
Tematický celek	Umění středověku
Ročník	3. ročník JKO
Datum tvorby	9. 9. 2012
Anotace	České gotické umění
Metodický pokyn	Lze použít k výkladu a zároveň k ověření probrané látky (také jako samostatnou práci)
Pokud není uvedeno jinak, uvedený materiál je z vlastních zdrojů autora	

12. UMĚNÍ STŘEDOVĚKU

6. ČESKÉ GOTICKÉ UMĚNÍ

V Čechách se gotické umění vyvíjelo v několika etapách:

- **Cistercko-burgundská (pol. 13.století)**
- **Přemyslovská (13. a začátek 14. století)**
- **Lucemburská (14. a začátek 15. století)**
- **Vladislavská (15. a začátek 16. století)**

Gotika cistercko-burgundská (pol. 13. století)

- v době pronikání gotiky do Čech procházely naše země velkými změnami; hospodářský život se soustředil do měst, rostla i vzdělanost obyvatelstva; o uvedení **gotické architektury do Čech** se zasloužil **řád cisterciáků**

Cisterciáci – členové katolického mnišského řádu, který se r. 1098 oddělil od benediktinů; šířili gotiku a v místech svého působení zaváděli nové zemědělské metody; o rozšíření a rozvoj řádu se zasloužil **Bernard z Clairvaux**

*Cistercko-
burgundská*

- **Klášteř Porta coeli v Předklášteří u Tišnova** (1232) – dochovaný dodnes v čisté raně gotické podobě
- **Anežský klášter v Praze 1234 (Kostel sv. Františka)** – dnes **klášter sv. Anežky České** - nejstarší gotická stavba u nás založená **Anežkou** (sestrou Václava II.) pro řád klarisek

Gotika přemyslovská (13. a začátek 14. století)

- za vlády Václava I. a Přemysla Otakara II. – rozkvět země, hrady a královská města (České Budějovice, Vysoké Mýto)
- vznikají kláštery, kostely, hrady, domy, radnice, špitály, městské hradby
- architektura nových měst je založena na kamenných budovách centrálních staveb – rycht = radnic (*stará radnice v Brně*), často též s žebrovou klenbou, někdy se zdobenými věžemi; nově zakládaná města ve 13. stol. (*zejména za vlády Přemysla Otakara II., 1253-1278*) mají pravidelný oválný či kruhový půdorys s obdélníkovým náměstím; velkou roli hrají průmyslově zaměřená hornická města (*Stříbro, Jihlava*); v průběhu 13. stol. převládala ještě architektura dřevěná, případně hrázdná; svůj účel mělo i opevnění měst

Přemyslovská

- **Kláštery ve Zlaté Koruně, ve Vyšším Brodě, v Oseku** (cisterciácké stavby z druhé poloviny 13. stol.)
- **Staronová synagoga v Praze 1275** (přelom 80. a 90. let 13.stol.) – raně gotická stavba s robustním zdivem a pětidílnými klenbami)
- **Kostel sv. Štěpána v Kouřimi (13. století)** – krypta sv. Kateřiny: malby – 21 hudebních nástrojů v rukou hrajících andělů
- **Hrady Křivoklát; Buchlov; Bezděž; Zvíkov; Písek** – nejstarší dochovaný most 1256

Gotika lucemburská (14. a začátek 15. století)

- po smrti Přemysla Otakara II. se český stát brzy vzpamatoval z úpadku a Václav II. (1283-1305) se stal opět jedním z nejmočnějších a nejbohatších panovníků Evropy
- po vraždě Václava III. (1306) nastupují na český trůn **Lucemburkové a s nimi i výraznější vlivy francouzské**
- v architektuře se prosazuje vertikální klasická gotika nesoucí štíhlé stavby až k nebi, okna se rozšiřují a omezují funkci zdí
- za vlády **Karla IV.** (1346-1378) dochází k rozmachu stavebnictví u nás; **české výtvarné umění bylo souměřitelné s evropským vývojem**
- **Doba Václava a krásný sloh** - štíhlé sloupky, síťová klenba; výzdoba je jednodušší, zpodobňuje štíhlé postavy, těla prohnutá do S, zladená roucha, dokonalé účesy

Lucemburská

Architektura

- největší rozmach, 1333 se vrátil Karel IV. do Prahy a začal s přestavbou zničeného hradu
- **1348 založil Karlovu universitu, Nové Město pražské a hrad Karlštejn**
- **Karlštejn** (1348-57); mnohokrát upravován a přestavován; Karel IV. se prý sám podílel na plánech; několik kaplí (*Kaple sv. Kříže* – navrhl ji jako pokladnici a klenotnici; nechal ji obložit polodrahokamy a zaklenout zlacenou křížovou klenbou; v klenebních polích jsou vsazeny skleněné čočky, napodobující hvězdy)
- **Kostel Panny Marie před Týnem** – věže jsou nesouměrné; severní, levá věž je štíhlejší
- finanční výhody pro měšťany, když si postaví kamenný dům – Praha byla třikrát větší než tehdejší Paříž
- 1344 papež povýšil pražské biskupství na arcibiskupství
- **Svatovítská katedrála**
 - začal ji stavět Matyáš z Arrasu (ten vybudoval chór s ochozem a kaplemi; zemřel v roce 1352);
 - **Matyáš z Arrasu** (1290-1352) – francouzský architekt činný v Avignonu a od r. 1344 v Praze; projektoval **chrám sv. Víta** a vedl jeho stavbu až do své smrti; pracoval i na založení **Nového Města pražského** a na stavbě **Karlštejna**
 - po smrti Matyáše z Arrasu přivedl Karel IV. Nového stavitele z Německa; byl jím Petr Parleř z Gmündu (bylo mu 23 let) – použil různé druhy kleneb (síťová klenba chóru) a plaménkovou kružbu
 - dnes se katedrála jmenuje **Chrám sv. Víta, Václava a Vojtěcha** (na místě rotundy sv. Víta z 10. století; později zde stála otonská bazilika z 11. stol.)
 - dokončení katedrály v jednotném pojetí zabránilo husitské války; dostavěna 1861-1929)
- **Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře** 1380; trojlodí; hvězdicová klenba
- **Hrady: Kašperk, Kost, Velhartice, Točnick, Krakovec**
- opevněné město **Tábor**

Malířství

Desková malba

- **Madona Svatovítská** 1400 – **Madona v plachetce** – plastická svatozář, sytější barevné roucho, poetičnost výjevu matky s dítětem
- **Mistr Třeboňského oltáře** – 1400, zachovala se jen část;
Zmrtvýchvstání Krista
- **Mistr Vyšebrodského oltáře** – **Madona z Veverří**; 1350; vliv Byzance (zlaté pozadí, výraz); stehlík v ruce Ježíška – symbol duše člověka, odlétající po jeho smrti do nebes
- **Mistr Theodorik** – výzdoba Kaple sv. Kříže na Karlštejně (129 deskových obrazů; Kristovo vojsko); Mistr Theodorik (doložen 1359-1368) – dvorní malíř Karla IV.; Mistr malířské dílny, později představený cechovního malířského bratrstva v Praze
- **Votivní obraz Jana Očka z Vlašimi** – anonym; (darovací, děkovný, záslubný); po roce 1370; dvě části – sféra nebeská a pozemská (Karel IV., sv. Zikmund, Václav IV., sv. Václav)

Nástěnná malba

- na Karlštejně **Ostatkové scény** – Karel přijímá trn z Kristovy koruny
- svatovítská katedrála – Zlatá brána; **Poslední soud** - mozaika

Knižní malba

- **Bible Václava IV.** – kolem 1370; bohatá iluminace, symbolika
- **Zlatá bula císaře Karla IV.** – titulní list kolem 1400; symbolika

Sochařství

- **piety** (Panna Marie s tělem Ježíše na klíně po snění z kříže), **madony** (Panna Marie s Ježíšem jako dítětem), **krucifixy** (zobrazení Krista na kříži)
- na počátku 14. století – kult mystiky – **Přemyslovský kříž z Jihlavy**
- tendence k zploštění a odhmotnění – skupina madon – **Mistr Michelské madony**
- **monumentální kamená skulptura** – **Portrétní busty v katedrále sv. Víta** (Karel IV.; Anna Svidnická (3.); Petr Parléř)
- **Svatováclavská koruna** – Karel IV. pro svou korunovaci; členka vybíhá do čtyř lilií, uprostřed s ostatkovým křížem, do kterého je vložen trn z Kristovy koruny; bohatá výzdoba drahokamy – symbolický význam (modrá=víra, zelená=naděje, červená=láska)
- výzdoba **Staroměstské mostecké věže**
- krásný sloh – **Madona krumlovská, plzeňská a třeboňská** – citlivé, esovitě prohnuté tělo, hlava nakloněná, dívající se na děťátko – kritika husitských kazatelů

Gotika vladislavská (15. a začátek 16. století)

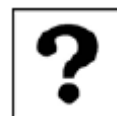
- zabírá, co nejvšeobecněji vzato, celé pohusitské období a trvá až do 30. let 16. stol.; od roku 1492 ji provází přicházející renesance; za vlády Vladislava Jagellonského (1471-1516) dosahuje výtvarné umění opět převahy nad politikou
 - **Vladislavský sál na Pražském hradě** (1493 – 1502), pro turnaje, navrhl Benedikt Ried – použil obvodové zdi tří menších sálů, zrušil

Vladislavská

- příčky a patro, celý sál zaklenul krouženou klenbou; okna obdélníková (raně renesanční); volba českých králů a prezidentů
- **Královský oltář v katedrále sv. Víta** – dokončen 1493, dílo Hanse Spiesse a Benedikta Rieda
 - **Prašná brána v Praze** – architekt Matěj Rejsek (1445-1506)
 - **Věž zvaná Daliborka na pražském Hradě** – německý architekt Benedikt Ried (Rejt) (1454-1534)
 - **Kostel Panny Marie před Týnem** – dostavěn hlavní pražský chrám, působiště biskupa Jana Rokycany
 - **Královská oratoř v chrámu sv. Víta v Praze** (dílo Benedikta Rieda)
 - **Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře** – dostavěn (1558)

Kontrolní otázky:

1. *Prostřednictvím koho se gotika dostala do českých zemí?*
2. *Jaké vlivy pronikly do české kultury v období lucemburské gotiky a které stavby inicioval Karel IV.?*
3. *Jak se v českém gotickém umění projevoval tzv. krásný sloh?*

Literatura:

Jůzl, M.a kol. *Dějiny umělecké kultury I.* SPN, Praha 1989, ISBN 80-04-22192-0.
 Šamšula, P. – Adamec, J. *Průvodce výtvarným uměním II.* SPL – Práce, Praha 2000, ISBN 80-86287-22-X.

